

Asia: VN/19124/2025

Edunvalvontalainsäädännön ajantasaistamisen jatkohanke; työryhmän mietintö

Sosiaali- ja terveydenhuollon asioiden hoitamiseen liittyvän edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun tehtävän tallentaminen holhousasioiden rekisteriin

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa.

Holhousasioiden rekisterin tietosisällön laajentaminen on kannatettava ajatus. Pitäisimme kuitenkin perusteltuna merkitä rekisteriin yleisen edustuskelpoisuuden ohella myös muut pitkäaikaiset tai toistaiseksi voimassa olevat sosiaali- ja terveydenhuollossa asioimisen kannalta olennaiset kelpoisuudet.

Yhdymme Anna Mäki-Petäjä-Leinosen 15.5.2026 tätä mietintöä koskevassa lausunnossa esittämään ajatukseen siitä, että käytännössä jo edunvalvojan määrääminen taloudellisia asioita varten voi paljastaa henkilön terveydentilaa koskevia seikkoja riippumatta siitä, että holhustoimilaissa edunvalvojan määräämisen perusteena voi olla sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen ja heikentyneen terveydentilan lisäksi myös ”muu vastaava syy”. Holhustoimilain 10 §:ssä edunvalvojan määräämisen perusteena voi esimerkiksi olla henkilön katoaminen tai muu poissaolo, mutta nämä tapaukset ovat kuitenkin selkeä vähemmistö tilanteista, joissa edunvalvoja määrätään.

Sikäli kun tietosuojaa ja sivullisille tarpeettoman tiedon rekisteriin merkitsemistä koskevat kysymykset olisivat aidosti rekisterin tietosisällön laajentamisen esteenä, pidämme perusteltuna kompromissia, jossa rekisterin laajennetun tietosisällön yleisöjulkisuutta voitaisiin rajata niin, että sote-asiointiin liittyviä kelpoisuuksia koskeva tieto annetaan vain sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajille ja apteekkeille.

Kannatamme emeritusprofessori Markku Helinin 11.5.2026 tätä mietintöä koskevassa lausunnossa esittämää ajatusta siitä, että edunvalvojille annettaisiin oikeus saada sähköisesti holhustoimilain 42 §:ssä säädetyn huolenpitovelvoitteen täyttämiseen tyypillisesti tarvittavia tietoja. Edunvalvojan tulisi myös voida asioida aiempaa laajemmin sähköisesti asioissa, jotka kuuluvat selkeästi holhustoimilain 42 §:n huolenpitovelvoitteen piiriin.

Edunvalvontavaltuutetun esteellisyysperusteiden väljentäminen

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

-

Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarviointeihin, esim. oman organisaationne kannalta?

Pidämme äärimmäisen tärkeänä sitä mietinnössäkin korostettua seikkaa, että henkilöä koskevissa asioissa kunnioitetaan toissijaisuusperiaatetta. Periaatetta tulee noudattaa sekä sääntelyn tasolla että käytännössä – myös sellaisten käytäntöjen luomista sekä lainsäädännön että tietojärjestelmien suunnittelussa tulisi välttää, jotka voisivat olla omiaan lisäämään ”varmuuden vuoksi” yleisiä, henkilöä koskevia asioita varten annettuja määräyksiä. Erityinen riski tällaisten sinänsä muuten tarpeettomien, varmuuden vuoksi annettujen määräysten yleistymiselle on edunvalvontavaltuutusten kohdalla: edunvalvontavaltuutuksen sisällöstä päättää aina valtuuttaja itse, eikä virkavastuulla toimiva holhousviranomainen missään vaiheessa ota omalla asiantuntemuksellaan ja harkinnallaan kantaa yksittäiseen valtuutukseen sisällytetyn määräyksen tarkoituksenmukaisuuteen.

Käsityksemme mukaan holhoustoimilain 42 §:ään sisältyvää huolenpitovelvoitetta tunnetaan huonosti. Pidämme tärkeänä huomioida sääntelyä muuttaessa ja muutoksista tiedotettaessa, että ei synny tai vahvisteta sellaista käsitystä, että vain yleiset, henkilöä koskevat asiat käsittävät määräykset mahdollistaisivat edunvalvojen tai edunvalvontavaltuutettujen sosiaali- ja terveydenhuollossa asioinnin tai tietojen saannin.

Mietinnössä annetaan esimerkkinä huolenpitovelvoitteen toteuttamisesta esimerkiksi se, että edunvalvoja panee vireille sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvia toimenpiteitä. Lisäisimme, että velvoite ei tule täytetyksi pelkästään sillä, että henkilö on jo ennestään sosiaali- ja terveystalvelujen piirissä ja asuu esimerkiksi asumispalveluyksikössä. Edunvalvojan on voitava saada riittävässä määrin tietoa siitä, millaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja asiakas saa ja edistävätkö palvelut asiakkaan hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla.

Huolenpitovelvoite on jatkuva; edunvalvoja ei voi katsoa huolenpitovelvoitteensa noudattamisen seurannan järjestyvän pelkästään sillä, että hyvinvointialue järjestää päämiehelle palveluita ja että sekä järjestävä viranomainen että valvontaviranomainen valvovat palvelujen toteutumista. Edunvalvoja saattaa käytännössä olla ainoa ihminen, joka tekee asiakkaan puolesta muistutuksen tai kantelun ja käynnistää näin valvontaan liittyvän prosessin hyvinvointialueella tai valvontaviranomaisessa.

Edunvalvoja on merkittävässä roolissa myös esimerkiksi silloin, kun asumispalveluja saava asiakas kokee, että hän saisi tarpeitaan vastaavia palveluja jossain toisessa yksikössä ja haluaisi siirtyä esimerkiksi kehitysvammaisille asiakkaille tarkoitettusta asumispalveluyksiköstä mielenterveyskuntoutujille tarkoitettuun yksikköön.

Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset (mietinnön luku 5.1)

Näkemyksenne luvussa 5.1 esitetystä, erityisesti työryhmän pohtimista malleista siihen, miten laillisen edustajan tiedonsaantioikeutta voitaisiin harkita laajennettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön alaan kuuluvassa lainsäädännössä (luku 5.1.3)?

-

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen, esimerkiksi jaksoon 2.3 (eräät perinnöstä luopumista koskevat tilanteet)?

-

Korhonen Oskari

Mielenterveyden keskusliitto ry - Oskari Korhonen, johtava asiantuntija,
juristi